

Nr 49.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning rörande mjölkproduktionens ekonomi m. m.

(2:a avd.)

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 47 av herr Nilsson, Hjalmar, m. fl. och II: 48 av herr Staxäng m. fl., har hemställts, »att riksdagen ville besluta att hos Kungl. Maj:t begära en skyndsam, allsidig utredning rörande mjölkproduktionens ekonomi, orsakerna till minskningen av de mjölkproducerande jordbrukarnas antal och verkningarna av en sådan utveckling».

Beträffande de skäl som anförts till stöd för motionerna får utskottet hänvisa till dessa.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat utlåtanden över motionerna från lantbruksstyrelsen och statens livsmedelskommission.

Lantbruksstyrelsen har ansett sig icke böra tillstyrka bifall till motionerna och i övrigt anfört följande.

Nötkreatursantalet har under senare tid företett en viss nedgång inom vårt land. Enligt den år 1948 verkställda husdjursräkningen uppgick sålunda det sammanlagda antalet nötkreatur inom Svealand och Götaland till omkring 2 140 000, vilket i jämförelse med motsvarande antal vid den året dessförinnan utförda husdjursräkningen innebar en nedgång med omkring 173 000 nötkreatur. Denna nedgång beror till större delen på att antalet mjölkkor minskats med något mer än 100 000 djur. I förhållande till nötkreatursantalet före kriget är nedgången än mer markerad, i det att nötkreatursantalet enligt 1948 års husdjursräkning endast motsvarar ungefär 85 procent av det vid 1937 års jordbruksräkning förefintliga antalet.

Orsakerna till ifrågavarande nedgång torde delvis vara att söka i tillfälliga faktorer såsom de under vissa av de senaste åren svaga foderskördarna. Till densamma torde dock även ha bidragit orsaker, vilka synas vara av mera permanent natur. Bland dessa torde i första hand böra nämnas den brist på arbetskraft, vilken under senare tid alltmera gjort sig gällande inom jordbruket och vilken medfört en relativt allmännare inriktning av jordbruksdriften på mera arbetsexensiva driftsgrenar inom jordbruket än vad tidigare varit fallet. I detta sammanhang torde vidare icke heller böra förbises, att den enskilde jordbrukarens bedömning av de olika driftsgrenarnas ekonomiska konkurrenskraft spelar en viktig roll i fråga om jordbruksdriftens planläggning och inriktning vid den enskilda brukningsdelen. Den nedgång i nötkreatursantalet, som ägt rum under senare år, torde i anslutning härtill få anses bära vittne om att mjölkproduktionen bland jordbrukarna i stor utsträckning anses äga försvagad konkurrenskraft i förhållande till andra produktionsgrenar.

De olika produktionsgrenarna inom jordbruket hänga emellertid så in-

timt samman att mycket stora svårigheter förefinnas att invändningsfritt verkställa beräkningar rörande de enskilda produktionsgrenarnas ekonomi. Den metodik, som hittills tillämpats i förevarande avseende, torde sålunda erfordra en ytterligare utveckling, innan det på denna väg blir möjligt att bilda sig en uppfattning rörande varje enskild produktionsgrens ekonomiska ställning. De ekonomiska betingelserna för jordbruksdrift med kreaturskötsel och utan sådan äro emellertid för närvarande föremål för undersökning inom Lantbruksakademien. Denna undersökning, som enligt vad lantbruksstyrelsen under hand inhämtat torde komma att slutföras under innevarande år, kan förväntas lämna ett nytt bidrag till belysande av frågan om grunderna för utförande av undersökningar utav ifrågavarande slag. Det torde vidare i detta sammanhang böra erinras om den inom Svenska mejeriernas riksförening och Riksförbundet Landsbygdens folk pågående undersökningen rörande mjölkproduktionens ekonomi. Enligt lantbruksstyrelsens mening torde resultatet av ovannämnda undersökningar böra avvakta, innan ytterligare utredning upptages rörande mjölkproduktionens ekonomi och därmed sammanhängande spörsmål.

I samband med avvägningen av de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område ha statsmakterna betydande möjligheter att genom prisförändringar påverka omfattningen av de olika produktionsgrenarna inom jordbruket. Så är givetvis i första hand fallet inom växtodlingen, där i många fall en omedelbar verkan av vidtagna förändringar i relationen mellan priserna å olika växtslag kan iakttagas. Liknande förhållande torde emellertid råda beträffande husdjursskötselns produkter. I den mån minskningen av nötkreatursantalet sålunda anses medföra olägenheter ur försörjningssynpunkt, torde statsmakterna därför äga möjligheter att i nyssnämnda ordning motverka en icke önskvärd utveckling på förevarande område. De närmare överväganden, vilka därvid kunna befinnas erforderliga, torde emellertid naturligen böra äga rum i samband med de förberedande åtgärder, vilka normalt föregå statsmakternas beslut i fråga om de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område.

Statens livsmedelskommission, som förklarar sig icke vilja motsätta sig den av motionärerna föreslagna utredningen, har anfört följande.

Betydelsen för landets försörjning med mjölk och mjölkprodukter av de tendenser till övergång till kreaturslösa jordbruk, som i viss mån ägt rum under de sistförflutna åren, får givetvis icke underskattas. I detta sammanhang får man dock hålla i minnet, att den nedgång i mjölkproduktionen, som ägt rum under produktionsåret 1947/48, i största utsträckning sammanhänger med den till följd av 1947 års svaga skörd orsakade försämringen i foderförsörjningen. För att ge en bakgrund åt de av motionärerna framförda spörsmålen bör man måhända siffermässigt belysa utvecklingen av mjölkproduktionen under den sista tioårsperioden.

Produktionsår	1938/39	1941/42	1946/47	1947/48
Total prod. i milj. kg	4 714	3 658	4 610	4 361
Invägning i milj. kg	3 129	2 524	3 522	3 316

De svängningar i mjölkproduktionen, som här redovisats, erhålla sin huvudsakliga förklaring i de missväxter, som föregått de konstaterade minskningarna. Sedan bottenläget i mjölkproduktionen efter de båda missväxtåren 1940 och 1941 nåtts under produktionsåret 1941/42, stegrades produktionen under de följande åren och nådde produktionsåret 1946/47 nära nog upp till förkrignivån. Missväxten år 1947 medförde ånyo en kraftig

reduktion av koantalet, och dess verkningar på mjölkproduktionen torde icke helt ha övervunnits förrän om ytterligare något år, bl. a. av den anledningen att nedslaktningen drabbade icke blott mjölkkor utan även ännu icke mjölkande ungdjur, varjämte pålägget av samma skäl minskade. På grund av en rationellare utfodring och en bättre standard på djuren har emellertid mjölkproduktionen per ko visat en viss ökning, varför den totala mjölkproduktionen icke gått ned i samma takt som koantalet. Det produktionsåret 1947/48 inträffade nya bottenläget synes sålunda redan ha passerats, och en viss ökning i produktionen kan redan konstateras. Sålunda förtjänar omnämnas att invägningen vid mejerierna under månaderna september 1948—januari 1949 i förhållande till motsvarande månader 1947 och 1948 visat ökning med respektive 5,6, 5,7, 2,9, 3,9 och 5,0 %.

I anslutning till den i korthet berörda utvecklingen i fråga om mjölkproduktionen och koantalet lämnas i följande tablå uppgifter om medelkoantalet för berörda år.

År	1938/39	1941/42	1946/47	1947/48
Medelkoantal i 1000-tal	1 920	1 724	1 858	1 795

Av de anförda siffrorna framgår, att koantalet efter respektive missväxtår sjunkit starkt. Vid en jämförelse med nedgången från 1938/39 till 1941/42 kan den av 1947 års missväxt betingade nedgången icke anses anmärkningsvärt stor.

I anslutning till de ovan meddelade uppgifterna rörande mjölkproduktionens utveckling bör nämnas, att tillgången på såväl inhemska som importerade fodermedel under samtliga krisår varit förhållandevis knapp. Av särskild betydelse för mjölkproduktionen har härvid varit, att endast begränsade mängder oljekraftfoder kunna ställas till förfogande. Till belysning härav lämnas i följande tablå några uppgifter rörande tillgången på fodermedel, räknad i foderenheter, under de tidigare anförda produktionsåren.

	1938/39	1941/42	1946/47	1947/48 (prel.)
Totalt, milj. fe	8 178	5 814	7 544	6 450
därav importfoder, milj. fe	403	152	326	380
oljekraftfoder, milj. fe ...	268	139	173	203

Inom ramen för de knappa foderresurserna har det under krisåren gällt att söka ge en ur försörjningssynpunkt riktig avvägning mellan olika grenar av animalieproduktionen. Till följd av de förhållandevis höga äggpriserna under de senaste åren har dock alltför mycket foder åtgått för äggproduktionen. Vägledande ur folkhushållningssynpunkt har eljest varit att i ett ansträngt försörjningsläge söka erhålla största möjliga kaloriutbyte av jordbruksproduktionen. På matfettområdet har det härvid varit av stor betydelse, att en utvidgning av oljeväxtodlingen kunnat äga rum. Det kan nämnas, att ökningen i oljeväxtodlingen mellan 1946 och 1948 tillfört landet ett tillskott av matfett, motsvarande ca 15,5 milj. kg margarin, samtidigt som smörproduktionen minskat med 9,9 milj. kg. I fråga om fläskproduktionen har även en ökning ägt rum under sista året.

Det bör i detta sammanhang nämnas, att under krisåren en bestämd tendens till förskjutning av mjölkproduktionens tyngdpunkt från söder mot norr ägt rum, vilket delvis framgår av mejeristatistiken. Det har även på annat sätt kunna konstateras, att de bättre jordarna i södra Sverige utnyttjas allmera effektivt. Ett exempel härpå utgör oljeväxtodlingen, vilken i jämförelse med animalieproduktion vid foderväxtodling ger ett betydligt

större kaloriutbyte. Den anförda omläggningen av produktionsinriktningen har bl. a. medfört, att läget på matfettförsörjningens område för närvarande ter sig betydligt ljusare än tidigare under krisen. När försörjningen med fodermedel så småningom förbättras, kan emellertid en successiv återgång till förkrigstidens produktionsinriktning komma att visa sig fördelaktig. Den tendens till övergång till kreaturlösa jordbruk, som förekommit, bör därför ägnas den största uppmärksamhet. Skulle tendensen komma att förstärkas kunna särskilda åtgärder bli påkallade. Härvid bör i första hand beaktas en justering av prisavvägningen mellan olika jordbruksprodukter.

Utskottet. Motionärerna ha riktat uppmärksamheten på olika spörsmål i samband med övergång till minskad kreaturshållning inom jordbruket vartill en tendens uppges ha gjort sig gällande särskilt på senare tid. En övergång till kreaturlösa jordbruk kan medföra olika problem för jordbruket självt exempelvis genom svårighet att bevara tillräcklig växtkraft hos jorden vid minskad tillgång till naturlig gödsel. Den fråga som motionärerna främst ägnat sin uppmärksamhet gäller emellertid den minskning av mjölkproduktionen som skulle bliva en nödvändig följd av en mera avsevärd reducering av kreaturstammen.

Det är i detta sammanhang av intresse att något belysa mjölkproduktionens utveckling under de närmast föregående åren. Av utredningen i ärendet framgår, att den totala mjölkproduktionen i runda tal utgjorde för produktionsåret 1938/39 4,7 milj. ton, 1941/42 3,7 milj. ton, 1946/47 4,6 milj. ton och 1947/48 4,4 milj. ton. Variationen hos produktionssiffrorna har ett lätt iakttagbart samband med inträffade missväxter. I slutet av 1948 och början av 1949 har också under inflytande av ett förbättrat skörderesultat under 1948 en viss ökning av mjölkproduktionen kunnat iakttagas. Det torde å andra sidan icke kunna bestridas, att en viss tendens i den riktning motionärerna gjort gällande i verkligheten förefinnes.

Orsaken till den påvisade utvecklingen ha motionärerna funnit vara att främst söka däri att det pris som fastställts för mjölken bestämts alltför lågt. Härmed kan avses, antingen att priset är för lågt i förhållande till vad som betalas för arbete utom jordbrukets område eller ock att det är för lågt i förhållande till priserna inom andra produktionsgrenar av jordbruket. Om det förra göres gällande, föreligger en allmän politisk fråga, vars lösning sammanhänger med den ekonomiska stabiliseringen och icke påverkas av en utredning av det slag motionärerna åsyftat. När det gäller att undersöka mjölkproduktionens lönsamhet i förhållande till andra produktionsgrenar inom jordbruket uppstålla sig synnerliga svårigheter på grund av produktionsgrenarnas intima samband med varandra. Såsom framgår av lantbruksstyrelsens yttrande i ärendet har man hittills icke nått fram till någon godtagbar metodik för en dylik undersökning. Det har emellertid uppgivits, att Lantbruksakademien sysslar med och under innevarande år torde komma att slutföra en utredning som väntas lämna bidrag till skapandet av en sådan metodik.

I avvaktan på dels ökad klarhet om utvecklingen på mjölkproduktionens område och dels resultatet av den i det föregående berörda utredningen finner sig utskottet icke nu böra tillstyrka den av motionärerna förordade utredningen.

Utskottet hemställer alltså,

att de likalydande motionerna I: 47 och II: 48 icke må för-
anleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 20 maj 1949.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Närvarande: Se under utlåtandet nr 48.

R e s e r v a t i o n

av herrar Hjalmar Nilsson och Hægglom.
